

SAİT FAİK'İN ÇEVİRİLERİ

MUZAFFER UYGUNER

Sait Faik, bilindiği üzere 1954 yılında ölmüştü. Bu yıl, ölümünün 25'inci yılı olmaktadır. Bu süre içinde, hakkında bir iki kitap yayımlanmış ise de, yaşamını ve sanatını belirli bir odağa göre ya da tümüyle inceleyen bir kitap yayımlanamamıştır. Bu arada, onun çevirileri üzerinde de durulmamıştır. Bu yazımızda, çevirilerini ele alacağız.

Sait Faik, lise öğrenimini bitirdikten sonra, önce İsviçre'nin Lozan, sonra da Fransa'nın Grenoble kentine gitmiştir. Babası, yurt dışında ekonomi öğrenimi yapmasını istemişti. Sait Faik ise babasının isteğine uyamadı ve bir süre kaldıktan sonra yurduna döndü. Yurt dışında kaldığı süre içinde, Fransız kızlarıyla düşüp kalkması nedeniyle, bu dili epeyce öğrenmişti. Yaptığı çeviriler de Fransızcadandır. İlk mektuplarından birinde, Yaşar Nabi Nayır'a, André Gide'den yaptığı birkaç çeviriyi gönderdiğini yazmıştır. Bir parçanın, *Varlık* dergisinin Ocak 1936 tarihli sayısında yayımlanan "Son Turfandalar" başlıklı çeviri olduğunu sanıyorum. 1948 yılına değin herhangi bir çevirisine rastlamıyoruz. Bu yıl içinde, *Yedi Gün* dergisinde dört uzun öykü çevirisini buluyoruz.

Çevirilerini dört kümede toplamamız gerekiyor:

1. *Yaşamak Hırsı* adlı roman,
2. Yazarları belli öyküler,
3. Yazarı belli olmayan öykü,
4. Uyarlama öyküler.

Bunların sayısal toplamı 16'dır; bazıları Fransız, bazıları İngiliz, biri İtalyan ve biri de Macar yazarlarıdır. Bazılarının kimin yapıtı olduğunu saptayamadık.

1. Yaşamak Hırsı

Bu roman, Georges Simenon'dan çevrilmiştir. Yazar, 1903 yılında Liège'de doğmuş olup, 400'den fazla roman yazmıştır. Çoğu polis romanı türünde olan yapıtlarının büyük bir bölümü de yabancı dillere aktarılmıştır. Romanlarında kendine özgü bir ruhsal yapı anlayışından yola çıkan Simenon, geniş bir okur kazanmıştır. Bunda, ilk yıllarda *La Gazette de Liège* adlı gazetede çalışmasının büyük bir payı olduğunu söyleyebiliriz. 1928 yılından başlayarak Sim takma adıyla, halkın kolayca okuduğu romanlar yaz-

maya başlamış ve 1932 yılından sonra ise kendi adını kullanmaya başlamıştır. İnsan gerçeğine dönük, derin bir ruhsal yaşantı ile ördüğü romanlarında halkın sevdiği bazı tipler de yaratmıştır; Komiser Maigret bunlardan en önemlisidir. Töre ve serüven romanları da yazmış olan Simenon, bu tür romanlarında bir kentin ya da toplumun bir kesitinin yaşamını büyük bir canlılıkla verebilmiştir.

İlkin *Yedi Gün* dergisinde 1 Aralık 1949 tarihli ve XVII / 38 sayısından başlayarak bölümlü olarak yayımlanan ve 27 Temmuz 1950 tarihli sayısında sonlanan bu romanın asıl adı *L'homme qui regardé passe les trains* (Geçip giden trenlere bakan adam)'dir. Sait Faik, bunu *Gece Yarısı Trenleri* adıyla çevirmiş ve bu arada *Yaşamak Hırsı* adını da almıştır. Sanıyorum ki, bu son ad içeriğine daha uygun düşmektedir. Çünkü, romanın başkişisi olan Kees Poppinga, Paris'te saklandığı bir yerde geceleyin geçip giden trenlere bakar; ama, daha çok bir yaşama hırsı içindedir ve polisin eline geçmemek için bütün zekâsını kullanır. Sonunda gene de polisin eline düşer.

Roman, 1954 yılının Mayıs ayında İstanbul Yayınları arasında kitap olarak basılmıştır. Kitap 159 sayfadır ve o zamanki ederi de 1 liradır. Kitabın arka kapağında, Simenon hakkında kısa bilgi verildikten sonra, "üstad Sait Faik'in nefis Türkçesinden okuyacağımız bu romanında Simenon, Hollandalı bir paranoiac'ın macerasını ve psikolojisini kendine has, sürükleyici üslûbuyla anlatıyor" denilmektedir.

Roman, iflas ettiğini sonradan öğrendiğini patrönunun metresini öldürdükten sonra Amsterdam'dan Paris'e kaçabilen Kees Poppinga'nın Paris'teki kaçmacalarının anlatımıdır. Gemilere donatılar ve akaryakıt satan De Coster ve Oğlu firmasında çalışan Poppinga'nın, mutlu bir aile başkanı olduğunu öğreniyoruz. Bütün zevklerine uygun bir ev satın almış ve yaşamını orada sürdürmeye başlamışken olaylar patlak verir. Hollanda'nın küçük Groningue (asıl adı Groningen olmalı) kentinde yaşayan namuslu Poppinga'nın bir kadını öldürmesi, çeşitli yorumlara yol açabilir ve gazeteler, konu hakkında değişik başlıklı haberler yayımlar. Poppinga ise hiçbir açıklama yapmaz bir süre. Sonra gazetelerden birine bir mektup gönderir. Hareketlerine çok dikkat eder. Özellikle aynı hareketleri yapmaktan, aynı o-tellerde kalmaktan, aynı biçimde giyinmekten kaçınır. Kendine göre, polisle ve özellikle de kendini yakalaması gereken komiserle alay eder. Ama, sonunda gene yakalanır.

Simenon, olaylar karşısında toplumun aldığı davranışları, bir kadını öldüren Poppinga'nın nasıl bir canavar olarak görüldüğünü, aslında Poppinga'nın bir zavallıdan başka biri olmadığını ortaya koymaktadır. Bir olayın nasıl istemler dışında olabileceğini ve ondan sonra da olayların akışı içinde insanların nerelere sürüklendiğini ustaca belirtmiştir Simenon. Roman, "Akşamın sekizinde daha Kees Poppinga'nın kaderi tesbit edilmemişti. Demek daha vakit vardı" diye başlıyor. Belki ilk tümce yerinde bir tümce de-

ğildir. Çünkü, alinyazısına inanıyorsak, bu, daha doğuşta çizilmiştir. Tümce-
cenin aslını bilemediğimizden, çevirinin doğru olup olmadığını belirtme ola-
nağımız da yok. Ama, o saatte, Popinga'nın alışlagelmiş yaşamını sürdür-
düğünü anlıyoruz.

Kitapta birçok yazım hataları bulunmaktadır. Ayrıca birçok tümce-
den anlam çıkarma olanağı yoktur. Sözgeleş, ikinci sayfada, "O cıgarasını
yaktığı dakikada saçları kestane renkli 'Frida' kızı, on beş yaşındaki güzel
kızı" tümce parçasının, sanırım "O cıgarasını yaktığı dakikada saçları kes-
tane renkli, on beş yaşındaki güzel kızı Frida" biçiminde olması gerekir.
Bunun hemen altındaki "Yine bu sırada 'Carl' on üç yaşındaki oğlu yerin-
den kalkacak" biçimindeki tümce parçasının da "Yine bu sırada, on üç ya-
şındaki oğlu Carl yerinden kalkacak" biçiminde olması gerekli değil midir?
Ya üçüncü sayfada yer alan "Zaten bu evde her şey en iyi cinstendi. O da
çikolata. Evde pişirip yedik." tümcelerinden ne anlıyoruz? 108'inci sayfada-
ki "Başlık olarak koyduğunuz serlhava doğrusu fevkalâde lütüfkâr" tüm-
cesi de (serlhavayı serlevha olarak düzeltsek bile) pek Türkçe olamaz. Bu-
nun gibi daha birçok bozuk tümce, yer değiştirmiş sözcük olduğunu söyle-
mek isteriz.

Çevirideki dil de, Sait Faik'in o günlerde yazdığı öykülerinde kullandığı
dilden çok eskidir. Birçok yabancı tamlama, birçok eskimiş sözcük
görölmektedir. Bugün için çok yadırganan bu dil, o gün de yadırganacak
bir dildi. Hele, Popinga'nın bir gazeteye yazdığı mektuptaki şu son tümce-
ler için "evlere şenlik" de diyebiliriz: "Matbuat kanununun maddei mah-
susasını ortaya sürerek bu mektubumun, muhakkak neşrini beklemediğimi
arzederim. Yalnız bunu talep ettiğim takdirde gülenler dünyanın en budala
insanlarıdır."

Öyle görünüyor ki, gerek çeviri ve gerekse baskı çok aceleye gelmiştir.
Bundan sonra yapılacak yayımda, diline dokunulmasa bile, yanlışlar mut-
laka düzeltilmelidir.

2. Yazarları belli öyküler

Sait Faik'in dilimize çevirdiği öykülerden beşinin yazarları belirlenmiş-
tir çevirilerde.

Bunların ilki, *Varlık* dergisinin Ocak 1936 tarihli sayısında yayımlanan
"Son Turfandalar" adlı öyküdür (ya da yazıdır). Bunun asıl yazarı André
Gide'dir. Sait Faik, bu yazıyı 6 Aralık 1935 tarihli mektubu ile göndermiş
olmalıdır. Çünkü, bu mektubunda, "Bu meyanda André Gide'nin son kita-
bından, *Les Nouvelles Nourritures*'den yapmış olduğum birkaç tercüme-
yi mektubuma leffedeceğim" demektedir (bkz. *Varlık*, sayı 411, sayfa 6; E-
kim 1954). Çeviri, *Varlık* dergisinde iki sütuna yakın bir yer kaplamıştır.

Aradan uzun bir süre geçtikten sonra yayımladığı çeviri, uzun bir öykü-

dür. “Uykuda Cinayet” adlı bu uzun öykü, İngiliz yazarlarından Claude Houghton’undur. Yayımın başladığı *Yedi Gün* dergisinin 7.8.1948 tarihli ve yıl 16, sayı 21’de şu not yer almıştır: “Genç İngiliz edebiyatının en kuvvetli şahsiyetlerinden biri olan muharririn bu romanı başlangıçtaki öldürme vak’asıyle bir polis romanına benzerse de Dostoyevski’nin *Suç ve Ceza*’sı gibi daha çok bir psikoloji, müşahede, yaşanmış bir hayat macerasıdır. İngiliz edebiyatının bu genç siması Londra’nın artist hayatını en iyi şekilde aksettirdiği içindir ki büyük bir okuyucu adedine sahiptir.” Bu yazar hakkında bir bilgi bulamadım.

Yedi Gün dergisinin 21-29’uncu (7.8.1948 – 2.10.1948) sayılarında yayımlanan bu öykü, düşteki bir cinayetin ustaca anlatımıdır ve geçmiş ile bugün arasında gidip gelmelerle gelişen bir kuruluşadır. Öykü, sonuna kadar ilgiyle okunmakta ve Londra yaşamından bir kesiti, bu düşteki cinayet odağından vermektedir. Çevirinin dili, *Yaşamak Hırsı*’ndakinden daha güzel ve sözcükler daha günceldir. Yalnız, birinci bölümde oldukça kılçıklı bir tümce var: “Aklıma sanki bir yerde bir şey unutmuşum, birisine bir söz vermişim, hani ismi unutturuz da ararız, bulmadan rahat edemeyiz. Öyle bir hal oldum.” Noktalama yerinde yapılırsa sanırım düzelecek bir tümce yapısı var.

Yedi Gün dergisinin 16.10.1948 tarihli ve 31’inci sayısında “Fülüt Çalan Adam” öyküsü yayımlanmaya başlamıştır. Üç sayı süren (31-33’üncü sayılar) bu öykünün yazarı Liam O’Flaherty’dir. Sunu yazısında, yazarın İrlandalı olduğu ve Shaw’dan sonra en büyük İrlandalı yazar sayıldığı belirtilmiştir. Bir sevi öyküsü olan “Fülüt Çalan Adam”, fülütü ile bu “karasevda”nın yıllar öncesinden gelen ve sürüp giden öyküsünü dile getirir. Öykü, değişik bir ortam içinde ve ilginç bir kuruluşla verilmiştir. O’Flaherty, bu öyküsü ile gerçekten usta bir öykücü olarak değerlendirilebilir. Öykü, Sait Faik öykülerine yatkın bir düzen içinde oluşup sonlanmaktadır. Bu nedenle, Sait Faik’in çeviri dili bu öyküde daha güzel, daha okunur bir durum göstermektedir.

Liam O’Flaherty, *Milliyet Sanat Dergisi*’nin eki olan *Çağdaş Dünya Edebiyatı Ansiklopedisi*’ne göre, 19.3.1897 tarihinde Aran Islands’ta dünyaya gelmiştir. İrlanda’nın en önemli öykü yazarıdır. Öykülerinde balıkçıları, köylüleri ve Dublin’in yeraltı dünyasının insanlarını anlatmıştır. İrlanda Kurtuluş Hareketi de öykülerinde çokça işlenen konulardandır. 1937 yılında Rusya’ya da gitmiş; ama, orayı eleştirmiştir. Yazarlığı yanında çeşitli işler yapmıştır.

Yedi Gün dergisinde yayımlanan üçüncü öykü “Kuyruklu Piyano Adası” adını taşımaktadır. Öykü, bir deniz yolculuğunda fırtınaya tutularak batan bir gemiden kurtulan, piyano çalan bir sanatçı ile bir gemicinin boş bir adaya çıkışlarını ve oradaki yaşamlarını yansıtmaktadır. Sanatçının kuyruklu piyanosu da adaya sürüklenmiştir. Sanatçının piyanoya ve piyano

çalmaya karşı eğilimi, hevesi ve onu elinden geldiğince onarip bir düzene kavuşturma isteği karşısında gemici daha doğal bir içgüdüyle hareket etmekte; iki karşıt anlayıştaki iki insanın durumları, bu yokluk ve güçlüklerle dolu adada karşılaştırılmaktadır. Sanatçı, elbette bu yaşama uyamaz; gemici ise zorlukları yenerek ayakta kalmayı becerir. Bu öykü, bir bakıma, Sait Faik'in "Sivriada Geceleri" adlı öyküsünde olduğu gibi sanatla zanaatın, sanatçı ile uygulayıcı adamın karşılaştırmasıdır. Çeviriyi okurken, bu öykü ile temelde bir benzerlik var görünmektedir. Ama, iki öykü arasında, hiçbir yakınlık, Sait Faik'in esinleneceği bir durum yoktur.

Öykünün yazarı Samivel'dir. Yazar hakkında herhangi bir bilgimiz yoktur ve başvurabildiğim kaynaklarda da bir bilgiye rastlayamadım. Bu yazarın da İngiliz ya da İrlandalı olduğunu sanıyorum. Öykünün genel havasından bu kanıya varmış bulunuyorum.

Öykü, *Yedi Gün*'ün 35, 37, 38, 39, 40'ıncı (13.11.1948 – 18.12.1948) sayılarında yayımlanmıştır.

Sait Faik'in çevirdiği öykülerden olup, yazarı belirtilenlerin beşincisi ve *Yedi Gün*'de yayımlanan dördüncüsü ise "Pomega"dır. Sunu yazısında, "İngiliz edebiyatının bu çok sevimli hikâyecisini İngilizler bile tanımıyorlar. Hikâyeleri büyük rağbet gördüğü halde, kendisini kimseye göstermeden yaşayan bu yazar hakkında pek az şey biliniyor. Fransızcaya muhtelif hikâyelerini tercüme edilmiş gördüm. Pek hoşuma gitti" diye yazmıştır Sait Faik. Gene bu yazıdan, yazar Manhood'un o tarihlerde 32 yaşında olduğu, Londra yakınlarında doğduğu ve ailesinin köylü olduğu da anlaşılmaktadır. Güldürüyü sevdiği, yazarlıkla geçindiği, insanlardan kaçmadığı ama fazla ahablığı sevmeyeceği de kendi ağzından söylenmiştir.

Derginin 25.12.1948 ve 8.1.1949 tarihleri arasında yayımlanan 41, 42 ve 43'üncü sayılarında yayımlanan bu öykü, çiftlikte ayak işlerinde çalışan ve işinden memnun görünen bir insanın öyküsüdür; yani, kendi yaşamı içinde, doğanın koynunda mutlu olan bir insandır Pomega. O, doğal yaşamı içinde, genel doğal bir sonuç olarak evlenmek üzere kaçarken yeni bir yola koyulmuştur. Samivel'in, bizim köy insanlarının gizli buluşmalarına ve sonunda da birlikte kaçışlarına çok benzeyen bir konuyu işleyen öyküsünün çeviri dili de güzeldir. Sait Faik, bu çeviride diline özen göstermiştir.

3. Yazarı belli olmayan öykü

Sait Faik'in çeviri öyküleri arasında anacağımız bu öykü, *Resimli İstanbul Haftası* adlı bir magazinin 23.5.1953 tarihli sayısında yayımlanmıştır. "Bir İtalyan Hikâyesi" olarak sunulan öykünün adı "Meslek Kazası"dır. Adına bakıp da bunun bir işyerindeki bir kaza olduğu izlenimi uyanmakta ise de, aslında öykü bir kahve değirmeninin kahve konulduğu halde ak bir toz akıtmasıdır. Bu durum karşısında, aklından zoru olduğuna inanan de-

ğirmen sahibi, onu bir doktora alıp götürür ve ilkin doktor da adamı deli sanır. Ama, görür ki adamın dedikleri doğrudur. Kapatılan adamın salıverilmesini buyuran doktor onun yerine değirmenin kapatılmasını bildirir çevresindekilere. Ama, çevresindekiler, bu kez de doktorun usunu yitirdiğini sanarak onu tıkarlar deli hücreesine.

Öykü, her yönüyle bir magazin öyküsüdür; ama, ilginç bir konuyu öyküleştirmesi bakımından düşündürücüdür.

4. Uyarlama öyküler

Sait Faik'in uyarladığı ve *Hürriyet* gazetesinde "nakleden" diye yayımladığı bu öykülerin sayısı dokuzdur. Bunlardan "Müthiş Bir Tren" ile "Gümüş Saat" kendi öyküsümüş gibi girmiştir kitaplarına ve ilki televizyon filmi olarak da gösterilmiştir. Ben, bunları toplayarak *Balıkçının Ölümü - Yaşamın Edebiyat* adlı kitapta yayımladım (s. 89-131). Orada, ilk öykü olması gereken "Müthiş Bir Tren" sonda yayımlanmış ve alınan kaynağın adı ve günü yazılmamıştı.

Hürriyet gazetesinde ilkin "Müthiş Bir Tren" yayımlanmıştır. Yayın tarihi 2 Mayıs 1948'dir. Öykü, bir Macar yazarının; dilimize Sami N. Özerdim tarafından "Göçen Anılar" adıyla çevrilmiş ve Ankara'da yayımlanan *Arayış* dergisinin 1 Mayıs 1953 günlü birinci sayısında çıkmıştır. Öykünün yazarı Ferenc Herczeg (1863-1954) aynı zamanda romanlar ve oyunlar da yazmıştır. Sait Faik, bütün çevirdiği öyküler gibi bunu da Fransız gazetelerinde okumuş olmalıdır. Sonradan, tam bir uyarlama yapmış; gerek kişi adlarını ve gerekse olayları bizim olarak değiştirmiştir. Öykü, aslına anaçizgilerle benzemekte, ayrıntılarda büyükçe değişiklikler görülmektedir. Sait Faik, uyarlamada gerçekten ustalık göstermiştir.

Hürriyet gazetesinin 6 Mayıs 1948 günlü sayısında yayımlanan "Ecel Atı"ndaki durum da aynıdır. Sait Faik, bu öyküdeki çocuğun asıl adını Ünal olarak değiştirmiş ve belki hastalığını da değiştirerek kızamık yapmıştır. Bu öyküdeki ortam ve çevre, öykünün tam bir Türk öyküsü olmadığını belli etmektedir. Oyuncak bir ata tutkunluğunu son anda da belirten Ünal, oyuncakçının izni üzerine bu atla birlikte gömülür. Bu at bizi de etkilemiş, kitaptaki bölümün adını da "Ecel Atı" koymuştuk.

Üçüncü öykü *Hürriyet* gazetesinin 7 Mayıs 1948 günlü sayısında yer alan "Saadet"tir. Bu öykü, bir masal havasındadır ve prensli, prensesli bir öyküdür. Öykü, mutluluğun, tutuklareninde bulunan ve her türlü özgürlükten yoksun kişiler karşısında duyulmakta olduğunu; mutluluğun özgürlük olduğunu belirtmektedir.

"Bir Eşek Hikâyesi" adlı dördüncü öykü ise aynı gazetenin 8 Mayıs 1948 günlü sayısında yayımlanmıştır. Sait Faik, nereden aldığı bilinmeyen bu öyküyü Kayseri'ye mal etmiş. Elli elli beş yaşlarındaki Kayserili bir posta

dağıtıcısı Abdullah, bir eşek alıp mektupları onunla dağıtmayı düşünmüş. Aldığı eşekle bu işi yürütmüş. Ama günün birinde bir hanım çıkmış ortaya ve eşekle ilişkiler kurmuş ve dedikodulara aldırmayan hanım sonunda eşeği satın alıp götürmüştür. Sait Faik, aldığı konuyu iyi işlemiştir.

Beşinci öykü "Diş Ağrısı" olup *Hürriyet* gazetesinin 11 Mayıs 1948 günlü sayısında çıkmıştır. Basit bir konunun bir magazin öyküsü biçiminde anlatımı olup, Sait Faik, bize uygun düşen bir uyarlama yapmıştır.

Hürriyet'in 13 Mayıs günlü sayısında yayımlanan "Çiviler" çok basit bir kuruluştadır ve oldukça uyduruk bir düzen içindedir. Uyarlamaların en ilkelidir.

14 Mayıs günlü *Hürriyet*'te yayımlanan "Ana", bir ananın oğula sevgisini dile getirmekte ve adam öldürüp de idam edilen oğulun ardından oğul sevgisini yansıtmaktadır.

Gazetenin 15 Mayıs 1948 günlü sayısında yayımlanan "Gümüş Saat" güzel bir uyarlamadır ve babadan kalma bir gümüş saate düşkün bir gencin hastalığa varan tutkusunu anlatır. Kimsenin dokunmasını, görmesini istemediği saati, sonunda denize atıp kurtuluşa kadar geçen bir sürenin içinde, gencin kıvranımlarını buluruz.

Son öykü olan "Venüs'ün Sevgilisi" ise mitolojiden alınan bir sevi ve kısıkançlık öyküsü olarak nitelenebilir. 25 Mayıs 1948 günlü *Hürriyet*'te yayımlanan bu öykü de bir Fransız magazininden alınmış olmalıdır.

Sonuç

Sait Faik'in gerek çevirileri ve gerekse uyarlamaları Fransızcadan yapılmıştır. Fransız gazete ya da dergilerinde okuduğu ve hoşuna gittiğini söylediği öyküleri ya çevirmiş ya da uyarlamıştır. Bazı çevirilerinde çok eskimiş bir dil kullanmasına karşın uyarlamalarda kendi öykülerindeki dili kullanmıştır. Çevirilerde, aslına bağlı kalmak düşüncesiyle, kendini bir kısıkanın arasında duyumsamıştır. Uyarlamalarda ise özgür yazarlığının havasındadır.

Dikkati çeken bir nokta da, André Gide dışında herhangi bir Fransız yazarından çeviri yapmamasıdır. Georges Simenon, Fransızca yazmasına karşın Belçikalıdır. Uyarlamaların ise yazarlarını bilemediğimiz için, bunlar hakkındaki görüşümüz kesin sayılmamalıdır.

Çevirilerin, ülkemiz yazınına bir şey kattığı söylenemez. Zaten, Sait Faik'in de böyle bir düşüncesi yoktu. Bunları, biraz para kazanmak amacıyla yapmıştı diyebiliriz. Uyarlamaların da amacı paradır. Ama, onlarda biraz daha kendisi olabilmıştır. Olayları, kişi ve yer adlarını Türkçeleştirerek bazı kişileri aldatmış olduğunu da belirtmek isteriz. Bu uyarlamalardan bazılarının asıllarını, Sait Faik Müzesindeki Fransızca gazetelerde bulabiliriz belki de.

Not: Bu çevirilerle uyarlamalar yakında bir kitapta toplanacaktır.